

IJJAS ANTAL:

MAGYARSÁG ÉS NÉMETSÉG

PROLOGUS

Gent, Brügge, Brüsszel, Oudenaard, Nancy, Reims, — ah mily mélyen zengenek ezek a flandriai és északfrancia nevek, oly mélyhangú ütéssel, mint dómjuk harangjának zendülései, a sápadt, ezüstkék ég alatt és a sápadt ezüstzöld mezők felett: megkondulnak a hadijelentésekben, azután elsüllyednek a harcok vasfelhői alatt. Ezek a sorok róluk szóló hadijelentések napjaiban íródnak.

A francia szellemi fiatalság egyik legjelentősebb folyóiratában, az *Essays* januári számának egyik nagy tanulmányában figyelmeztet a legkitűnőbb francia történetírók és politikai gondolkodók egyike azokra a feltűnő hasonlatosságokra, amelyek a régi római impérium és az új német birodalomnak hódítópolitikája közt vonhatók. A tanulmány tárgyilagosan, latin világossággal és a tárgyra való francia beleéléssel taglal és tárgyal egy európai jelenséget, — igen, egész pontosan így lehet kifejezni, hogy mint történelmi és európai jelenséget taglalja a német egység megvalósulását és a német terjeszkedést, történelmi társadalmi erők produktumának tartva a német terjeszkedést, nem él azokkal a szólamokkal, amelyekkel a francia sajtó, vagy háborús propaganda, — úgy tűnik fel, hogy a francia szellem nyugodtan, a vizsgálódó magatartásával áll a tüneménnyel szemben. Egyszerre izgalmasan aktuális lett a francia-német ellentétek szaktudósa is. Bainville, holta után új és új kiadásokban jelennek meg a német veszélyt idéző művei, az „*Histoire des deux peuples*” és a „*Conséquences politiques de la paix*”. Kinyúl csontkezével a sirból, amelyben három év óta fekszik, Richelieu politikájára mutatgat, s a forradalmat, Napoleont, a köztársasági kormányzatokat vádolja a klasszikus francia külpolitikában bekövetkezett törésért. Könyvei ma bizonyára népszerűbbek, mint az *Essays* fiatal tudósáé. De a tényekkel ő is akiben legnagyobb szenvedéllyel öltött testet a francia öntudat és a francia önrdekek, ő is szembenéz.

Bainville szerint Franciaország egyenesen annak köszönheti nagyságát és hatalmát, hogy míg ő maga egységesült, addig a németiség széttartó törzsi élete és az önálló nagy hűbéreseknél függetlenségi hagyományait őrző részállamok felett tudatosan nem engedett egységesítő erőt kibontakozni. Ez volt engesztelhetetlen főcélja a francia külpolitikának és ez volt a kontinentális Európa politikájának tengelye. A német egység megakadályozására szövetkezett Franciaország egész Európával akkor, amikor V. Károly császár egyesíteni akarta a németiséget. Ezért örült, hogy a hitszakadás kettéosztotta a roppant német testet s a katolikus francia királyok ezért

szövetkeztek annak protestáns részével. Szinte háborzongató dolog figyelemmel kísérni a francia külpolitika útját száz éven át. Az út vége a wesztfáliai béke. Az irgalmatlan francia energia Gusztáv Adolf északi barbárjainak hadmenetével töreti össze a németiséget egyesíteni kívánó öröket. Az eredmény a birodalmi németiség vérbetaposott teste, 15 ezer felégetett falu és az egész óriási területen mindössze 3 milliónyira lecsökkent nép. Ez a francia monarchia műve! Ime, ellenkezést vettetett két nagy nép közé s a középkor univerzális Európa eszméje, amelyet egy darabig még őrzött a reneszánsz tudósvilága, ettől kezdve nincs többé.

Ime: Elnézegetjük Mattheus Meryan német tudósnak ebből az időből származó művét a *Topographia Germaniae*-t (1642-től 1688-ig jelent meg) azután, hogy a wesztfáliai béke a német földet annyi darabra zúzta, felsorolja mindazokat a városokat, amelyekben németek élnek; a németiség egyedül ebben a könyvben volt egy, politikailag egységes, ennek a könyvnek ódon és méltóságos mondataiban, amelyek azért íródtak, hogy:

„*Unser allgemeinen Vatterlands voriger Herrlichkeit uns mit dankbarem Herzen zu erinnern, auch unserer Nachkommen dieselbe vor Augen zuführen*”. Erről emlékezzél meg mindig, olvasó: „*Leser, sey gedüchtig...*”

Volt tehát idő, mikor a németiség is csak egyetlen mű lapjain volt egységes, a „*Teytschlantz*”, Meryan művének lapjain. A mondatok szinte véreznek s a rézmetszetek, amelyek tornyok csipkés szövedékét mutatják, a városok vonalát, mintha valakinek szívébe volnának bemetszve.

Előszavában mint egyszerű tényt említi meg, de majdnem a fájdalom hangsúlyát kapják mondatai, hogy a németiség több részre szakadt: *Sie waren in Gentes und Nationes abgeteilt*, sőt különböző nemzetek szakadtak le róla (ideszámítja Meryan a svédeket, norvégeket, hollandokat is), azonkívül úgy helyezkedett el Európában, hogy minden néppel szomszédos, nincsen nép, amelynek hozzá köze nem volna. A mai német történetírás ebben a helyzetben keresi a német tragédiák okát, ebben a középreszorítottságban. Valóban *alig* van Európában nép, amelynek a németiséghez köze ne volna.

Az idő, hogy ezzel mi is szembenézzünk, itt van; a magyarság is ezer éven át élt német tőszomszédságban és vannak vonatkozások, amelyekben éppen szellemet lehet egybevetni szellemmel; s éppen a legmélyebb kérdésekben.

Olvassuk csak el, hogyan kezdi Treitschke a maga hatalmas Német Történetét! Azért érdemes elolvasni, mert ez a mű egyike a német öntudatformálás legjelentősebb tényezőinek, nemcsak *szól* a történelemről, hanem történelmi felfogást és azon keresztül történelmet is *formált*. Prológusa olyan, mint valami látomás, „Ezer év előtt már megvalósult egyszer a nagy germán birodalom, de azután, hogy felépítették a német egység államát: a németiség politikai erőinek teljes nyolc év-

századon át, merőben megváltozott körülmények és életfeltételek között kellett mindent újra kezdeniök... Császáraiknak az egész világot átfogó harcai között tört össze és semmisült meg a középponti hatalom s a régi egység romjai fölé területiális hatalmak új világa lép: egyházi és világi fejedelemségek, birodalmi városok, grófok és lovagok, féligkész államalakulatok formátlan anarchiája, de ebben a zűrzavarban páratlan politikai életerő és formákat alkotó akarat lüktet. A császári hatalom lehanyaglásának mélypontján hajtják végre Alsó-Szászország hercegei, a német lovagrend s a Hanza polgárai a világ legnagyobb kolonizációját, amit a korok a római idők óta láttak, az Elbe és a Memel közti föld megszállását és betelepítését s a skandináv és szláv népek egész sorának a német gazdasági életbe és kulturába való alávetett jellegű bekapcsolását. De uralkodók és nemesség, polgárság és parasztság a maguk saját útjain akartak haladni, szinte az alkotóerők páratlan bősége fordult egymás ellen különböző formáival és tette lehetetlenné az egységes rendezést és egységes célkitűzéseket". Ime, így Treitschke.

Művében a magyarsággal való kapcsolat szinte csak mellékmondatokban fordul elő. Az ő részükről: lehetne-e másképp? De a mi részükről hiány és hiba, hogy elmulasztottuk az alkalmakat a német múlt szerkezetének megvizsgálására s az összevetésre a magyarság és németiség szerkezetani adottságai között. Nem olyasféle vizsgálódásokra gondolunk, mint amilyeneket Prohászka könyve, a „Vándor és Bujdosó” vet fel, nem arra a féligmeddig misztikus „alkattanra”, amely *egyetlen* mozzanatban igyekszik megragadni egy-egy nemzet lényegét. Lehetséges, hogy az ilyen alkattani vizsgálódások nem egészen feleslegesek, sőt valószínű, hogy tisztázni fognak mindenekelőtt egy *módszert*. De a módszer valószínűleg mindig vitatott lesz.

Inkább a tényeknek olyszerű vizsgálatára gondolunk, mint amit éppen Bainville végzett el az „Historie des deux peuples” lapjain: tényeket vetett össze tényekkel, politikai szerkezetet politikai szerkezettel s, hogy a tényeket is helyesen látta és, hogy kísérteties tisztasággal vonta meg a tények alapján a maga prognózisát, annak éppen a mai napok szolgálnak igazságot.

Bainville könyve nem említi meg a magyarságot és a magyarokat. De olvassuk el előszavát, amely arról szól, hogy a franciák számára a német az a nép, amelyhez történelmük és sorsuk változásai fűződtek, a német az a nép, amellyel szakadatlanul „foglalkozniok” kellett; s a francia történelem eseményei enélkül nem érthetők. A két nép kapcsolatainak mintegy anatómiáját megvilágítani Franciaországban nem volt népszerű feladat, de a francia szellem Bainvilleben, bátran és őszintén végrehajtotta. S a maga oldaláról végrehajtotta ezt a vizsgálódást a német történetírás is. Nézzük kettőjük eredményeit!

(Folytatása következik.)